

Margareth Sandvik

Valgkamp på tv

står nøytralitetsidealet for fall?

Valgkamp og valgkampdiskurser er verbale arenaer der partene utkjemper sine slag hvert annet år. I kampen om velgerne – og i kampen om seerne – er tv avgjort blitt det viktigste medium i valgkampen. Derfor er det viktig at de involverte partene følger spillereglene. Artikkelen spør om intervjuerne også gjør det eller om de lar sine per sonlige ”likes and dislikes” få utspille seg.¹

Mange har sagt det lenge, og den kjente medieforskeren Ralph Negrine sier det slik: ”Without doubt, modern election campaigns in most Western democratic systems revolve around the medium of television”². Ja, tv er den viktigste arenaen for politikerne i valgkampen, og de politiske journalistene spiller en stadig viktigere rolle som ”gate-keepere” for hva som slippes til og på hvilken måte. I denne artikkelen vil jeg rette søkelyset mot journalistenes rolle i valgkamputspørringer og undersøke om de mest drevne av de drevne behandler intervjuobjektene på likt – om de klarer å skape like betingelser og se bort fra partipolitiske tilhørighet. Spørsmålet er ikke bare retorikkanalytisk interessant, det er også av demokratisk og medieetisk relevans og viktighet, og det er et spørsmål om det etablerte prinsippet om journalistenes nøytralitet fortsatt står ved lag.

Noen tv-kvelder med valgkamputspørringer danner bakgrunn for artikkelen. Et umiddelbart inntrykk var at partilederne ble behandlet forskjellig. Kristelig Folkeparti og Sosialistisk Venstreparti plasserte seg i ytterkanten av dimensjonen aggressivt – vennskapelig. Intuitivt visste jeg at stemningen og debattklimaet var annerledes. Og spørsmålet reiste seg: Skaper journalistene like betingelser for politikere uavhengig av deres partipolitiske tilhørighet? Når seeren har inntrykk av at utspørringene er forskjellige, hvordan kan hun gå analytisk til verks for å undersøke dette? Med andre ord hva består forskjellen i? Selv om dette er vanskelig å si *hvorfor* utspørringene er forskjellige, er det ut fra noen spesifikke aspekter mulig å avgjøre om de er det og i så fall på hvilken måte. Dette vil jeg gjøre ved å operasjonalisere begrepet intervjubetingelse og presentere en fullstendig analyse av de to utspørringene.

Grunnlaget for artikkelen er Anne Grosvolds og Ingolf Håkonsen Teigenes utspørring av Valgerd Svarstad Haugland fra Kristelig Folkeparti (Kr. f.) og Kristin Halvorsen fra

1 Takk til professor Svein Østerud og professor Jan Svennevig for nyttige kommentarer til artikkelen.

2 Negrine (1996), s.149.

Sosialistisk Venstreparti (S V) på NRK1s "Valg 99" under kommunevalget i 1999.³

Nøytralitetsidealet

De skandinaviske etermediene er organisert etter en public service-modell,⁴ noe som innebærer krav om saklighet og upartiskhet med ambisjoner om tilgjengelighet og kvalitet. I tillegg settes fraværet av kommersielle interesser også grenser for hvordan virksomheten kan drives.⁵ Ser en valgkamp spøringer i lys av ulike modeller for public service journalistikk,⁶ er to modeller relevante å nevne. Den idealistiske opplysningsmodellen legger vekt på journalistikk som saklig opplysningsvirksomhet, og den profesjonelle granskingsmodellen forklarer hvorfor journalistene er kritiske og nær gående for om mulig å få fram at politikere holder ubehagelige forhold unna offentlighetens oppmerksomhet. Begge modellene er relevante for forståelse av dagens politiske journalistikk.

INorge satte det såkalte objektivitetsoppøret i 1969 fokus på journalistenes rolle og utfordret den rådende speilingsmodellen: "Tiden var i ferd med å renne ut for en 'positivistisk' virkelighetsoppfatning med dens implisitte objektivitetsforestill-

inger". Nøytralitet er en viktig del av det objektivitetsbegrepet som i Sverige ble utviklet av Jörgen Westerståhl og som lå til grunn for nøyhetsovervåkingen av valgkampen i 1968. De andre to prinsippene var balanse og relevans.⁸ At journalistikken og journalisten ikke er nøytral står ikke i motsetning til prinsippet om nøytralitet som er en sentral del av ideologien i journalistutdanningen.⁹ I intervjuanalyser kan en studere journalistenes atferd og rapporteringsstil og slik dokumentere hvordan de forholder seg til ideallet i praksis. Clayman og Heritage beskriver dette forholdet slik:

... interviewers must manage this task while meeting the constraint that they retain a broadly balanced, impartial, or neutral stance towards the statements and opinions presented by the interviewee. However, interviewers' questions often – and unavoidably – embody assumptions that accept or resist interviewees' stated positions and cannot, strictly speaking, be regarded neutral. Accordingly, we will speak of this stance as embodying a position of "formal neutrality" or, more simply, as a "neutralistic" stance.¹⁰

Når jeg spør om nøytralitetsidealet står for fall, spør jeg om den etablerte regelen om lik behandling av politikere er fulgt. Da kan Esaiasson og Håkanssones ord være verdt å ta med seg på veien: "Kraven på journalisternas uppträdande är stränga. Att utän annan hjälp än den professionella yrkesrollen leva upp till idealet av lika behandling är mycket svårt. Desto större anledning att systematisk granska hur granskarna sköter sitt uppdrag"¹¹. Nettopp en slik granskning er denne artikkelen ment å bidra til.

3 NRK1 er en av de to norske riksdekkende tv-kanalene og er ikke reklamefinansiert.

4 Da svensk radio skulle organiseres, sto valget mellom en totalitær organisasjonsmodell med staten eller det styrende partiet som kontrollmekanisme, en kommersiell modell som innskrenket statens rolle og en public service modell i "folkets tjeneste" etter britisk mønster (Esaiasson og Håkansson 2002). De tre skandinaviske landene har alle valgt den siste modellen.

5 Esaiasson og Håkansson (2002).

6 Esaiasson og Håkansson (2002) presenterer tre rendyrkede modeller for public service-journalistikk: den idealistiske opplysningsmodellen, den profesjonelle speilingsmodellen og den profesjonelle granskingsmodellen. De framhever at i praksis drives journalistisk virksomhet etter ideer fra alle modellene.

7 Dahl og Bastiansen (1999), s. 424.

8 Westerståhl (1972).

9 Femø Nielsen (2001).

10 Clayman og Heritage (2002), s. 120.

11 Esaiasson og Håkansson (2002), s. 150.

Den medierte politikken

Politikken er prof esjonalisert og medier t. Det første betyr at aktørene i kommunikasjonsprosessen kan kommunikasjon og at journalistene i større grad enn før spesialiserer seg. Både politikere og journalister drilles, trenes og kurses, særlig i forbindelse med valgkamper. Kommunikasjonsbyråer og konsulenter "coacher", bygger mer kevarer, skaper image og lar det politiske budskapet filtreres gjennom fokusgrupper. Mens politikere lærer "media management", er det de beste journalistene som blir foretrukket til debatt- og valgkampsendingene og med det menes de med evne til konfrontale angrep og nøkternt nærvær.

At politikken er mediert, betyr at det politikeren sier blir betraktet som et råmateriale journalistene kan plukke fra hverandre, kombinere med annen lyd og bilder og reintegrere det hele i nye narrative framstillinger. Replikklengden kuttes til korte "sound-bites"¹² mens bruk av visuelle effekter (bilder, fil og grafikk) får spille en større rolle.¹³ Dette innebærer at journalistenes rolle har endret seg kolossalt fra de første valgkampsendingene i radio og tv. På 60-tallet kunne norske politikere snakke uforstyrret i en halv times tid uten at journalistene på noe tidspunkt brøt inn med spørsmål.¹⁴ Vi har lenge beskyldt de norske tv-valgkampene for å være amerikanskiserte, at show'et og grillparty'et har tatt overhånd.¹⁵ Påstanden gjelder ikke bare for Europa og USA, men også for land vi sjeldnere sammenlikner oss med,¹⁶ selv om vi er langt unna amerikanske tilstander. Likevel kan enkelte sendinger i dag minne om den reineste kryssseksaminasjon.¹⁷

12 Gjennomsnittlig "sound-bite" i USA i 1968 var på 60 sek., i 1988 på 8,5 sek. (Hallin 1997). Termen kommer fra radio og refererer til en et film- eller teipesegment som viser noen snakke.

13 Hallin (1997).

14 Bastiansen og Dahl (1999).

15 Bjørklund (1991), Eide (1991).

16 Negrine (1996).

17 Det toppet seg på midten av 90-tallet med Per

Avskaffelsen av kringkastingsmonopolet og økt konkurranse om publikum fungerer som forklaring på denne utviklingen. Endringen medfører også at tv-selskapene og de politiske journalistene tilskrives en betydelig rolle som kilde til den offentlige opinion. I Sverige tar journalistene over utspørringen på midten av 60-tallet, de tar selv plass foran kamera og utøver en kritisk journalistikk.¹⁸ Innad i mediebedriftene er det samtidig et ønske om å utnytte mediets muligheter til å vekke interesse blant seerne, og unngå kjedelige presentasjoner der innøvd svar og utlegging av kjente standpunkt har vært vanlig. Det blir nå duket for debatter og intervjuer der spørsmålene kommer overraskende og svarene blir spontane. Tempoet øker og klimaet blir mer spent.¹⁹

I takt med journalistenes inntreden som selvstendig politisk aktør med rett til å bestemme hvilket bilde av politikken som skal presenteres for publikum, mister politikerne monopolet på opinionsdannelsen. Denne utviklingen karakteriseres som den største maktforskyvningen i samfunnet på 90-tallet.²⁰

Politikken er mediert, men har mediene makt? Medieforskerne Asp og Weibull har gjennomført en undersøkelse blant svenske, aktive journalister. Her kommer det fram at både redaksjonsledelsen og de enkelte journalister har en betydelig innflytelse over mediens innhold og at det er ønskelig med en enda større innflytelse.²¹ Spør man

Ståle Lønning og Tor Erling Staffs sendinger på TV2.

18 Trolig er det forskjeller mellom de skandinaviske landene med hensyn til når og i hvilken grad journalistene tar over og styrer utspørringene. Esaiasson og Håkansson har undersøkt valgprogrammene i svensk radio og TV fra 1930-åra og fram til århundreskiftet (Esaiasson og Håkansson (2002)). Verken i Norge eller i Danmark fins tilsvarende undersøkelser.

19 Esaiasson og Håkansson (2002).

20 Esaiasson og Håkansson (2002).

21 Asp og Weibull (1996), s. 45-52.

de svenske partiledelsene, mener samtlige av dem at aviser, radio og TV er en av de ”absolut mest innflytelsesrike aktørene i samhället”, samtidig som de mener at mediene har altfor mye makt²² og at de burde ha mindre innflytelse enn andre samfunnsaktører.²³

Andre medieforskere mener mediernes makt er begrenset og løfter samtidig fram det de svenske medieforskerne Ekecrantz og Olsson har kalt det redigerende samfunn, der journalisten har rolla både som rapportør og iscenesetter:

Partier og politikere er ikke bare ”objekter” for den politiske journalistikk, men journalistikken er også en selvstendig kraft i det politiske liv. Frikoblingen fra partiene har ikke gjort nyhetsmediene ”upolitiske” – eller hevet over politikken, det har heller styrket deres rolle som selvstendig politisk institusjon, med makt til å forfølge egne interesser og verdipreferanser.²⁴

Intervju- og debattstilen varierer fra valgkamp til valgkamp, og den er gjennomtenkt og fastlagt innad i mediebedriftene. For ”Valg -99” på NRK med Anne Grosvold og Ingolf Håkon Teigene ble det bestemt at det skulle være et ”snillere” konsept: Nå skulle politikerne få komme til orde, de skulle få holde på tråden og utvikle resonnet. Og de skulle være mindre aggressive. Politikerne skulle føle seg trygge, atmosfæren i studio skulle være god og publikum skulle få vite hva partiene sto for. Derfor ble også intervjuobjektene i god tid før utspørringene invitert til Marienlyst for å gå gjennom hvilke temaer de ville bli spurt om og prosedyren for selve intervjuet. Dette er altså bakteppet for det nye konseptet i ”Valg -99”. En annen historie fra den interne evalueringen i NRK forteller at konseptet fikk

”stryk” – dette var ikke god nok underholdning, det var kjedelig og lite engasjerende.²⁵

Det politiske intervjuet

Politiske intervjuer utgjør en profesjonell og institusjonalisert diskurs og som sådan spiller de en viktig rolle i den politiske offentligheten. Også valgkampsørringer er politiske intervjuer som på linje med andre intervjuer per definisjon er asymmetriske.²⁶ Politiske intervjuer er tydelig strukturerte språkbrukssituasjoner med en klar arbeidsfordeling mellom intervjuer og intervjuobjekt og etablert implisitt normsett som styrer den verbale atferden til de involverte partene. Det er bare intervjueren som har rett til å stille spørsmål og intervjuobjektet er tiltalt med etternavn, mens intervjueren ikke tiltales. Intervjueren bestemmer temaer, tempo og tidsfordeling – i det hele tatt om atmosfæren skal være vennlig eller aggressiv, samarbeidende eller konfronterende.

Til tross for den innbygde asymmetrien har politikeren i intervjuer generelt og i valgkampintervjuer spesielt, til en viss grad mulighet til å påvirke samtaleklimaet, men utviklingen ligger hovedsakelig i hendene på journalistene. Politikeren kan for eksempel være høyst samarbeidsvillig, hun kan smilende invitere til perspektivdeling, til latter og gjensidig jovialitet, men disse trekkene må *tas opp* og aksepteres av journalistene – eller avvises og forkastes. Og det er nettopp journalistenes regi som er fokus i denne artikkelen og som begrepet *intervjubetingelser* er ment å fange opp. Implisitt i dette ligger et syn på journalisten som innehaвер av en institusjonalisert rolle som gir han/henne makt til å behandle intervjuobjektet re-

22 Holmberg og Esaiasson (1988).

23 Hardarsson (2002).

24 Allern og Bodahl-Johansen (2000).

25 Opplyst i personlig kommunikasjon med Ingolf Håkon Teigene.

26 Blum-Kulka (1983), Heritage (1985), Røe (1988), Farmann & Kramhøft (1989).

ferdig eller ure tferdig, med andre ord til å anvende og oppre ttholde en spørrestil som ivaretar de tjournalistiske nøytralitet sprippet.

Utspørringen er sentral i politiske intervjuer og i valgkampintervjuet er den enda mer sentral. Her finner vi imidlertid en forskjell mellom de to intervjuene. I et 'ordnært' politisk intervju er hensikten ofte å belyse én bestemt sak, og dramaturgien bygges gjerne opp rundt polariserende synspunkter på denne saken. Opp takene kan være redigerte, bilde- og lydsette og inngå i sendinger med andre innslag. Valgkampintervjuer er direkte sendte med nøyre tilmålt taletid, og de ses av et stort publikum. Her er hensikten å teste partiet og politikeren i forhold til ideologi, partiprogram, faktisk stemmegivning i bestemte saker og i forhold til personlige egenskaper. Her kan man altså styrke sin ethos: Politikeren må virke troverdig og tillitvekkende, unngå å opp tre ubehersket og kunnskapsløst og på ingen måte dumme seg ut.

Intervjubetingelser – forslag til en operasjonalisering

Implisitt i rollerelasjonen mellom intervjuer og intervjuobjekt ligger at den ene partien skaper betingelser for hvordan den andre skal komme til orde og framstå. Begrepet *intervjubetingelser* fanger opp denne rollerelasjonen som innebærer at intervjueren er innehaver av den institusjonaliserte retten til å styre utviklingen av intervjuet. Det er opp til han eller henne å skape en vennlig eller aggressiv atmosfære, med relevante eller irrelevante utspill, med eller uten slutt av private og personlige delikatesser. Regien ligger hos journalistene – de råder over samtale- og diskusjonsteknikker med potensiale til å dominere hele forløpet.

Intervjubetingelser som begrep er ikke

nytt. I Skandinavia har intervjubetingelser i politikken blitt undersøkt fra et kjønns- perspektiv av Kirsten Gomard, og seinere identisk gjentatt av Anne Krogstad.²⁷ Gomards variabler er talemengde, turmengde, antall forstyrrelser og måten politikerne profilerer seg. Forstyrrelser er videre inndelt i avbrytelser, forsøk på avbrytelser og overlappende tale. Politikernes profilering er offensive trekk utført av politikerne; hvordan de kjemper til seg ordet, hvordan de motstår forsøk på å bli avbrutt, hvordan de plutselig klarer å skifte emne, hvordan de velger neste taler og hvordan de kommenterer eller korrigerer journalisten. Min innvendig til denne operasjonaliseringen av begrepet intervjubetingelser er at den hovedsakelig konsentrerer seg om sekvensielle forhold, forhold som angår turfordelingen og hvordan taleren kan bli forstyrret. Min påstand er at *intervjubetingelser* innbefatter mye mer og at det er hensiktsmessig å forbeholde det den styrende partien. Slik vil maktaspektet ved journalistrolla komme tydeligere fram.

Prinsipielt kan intervjubetingelser være alt journalisten(e) gjør i forhold til intervjuobjektet, fra sendingen kommer på lufta til den tas av. Det blir der for relevant å inkludere fenomen på ulike nivå. Det er mange kandidater å velge mellom, og i denne studien kommer jeg til å operasjonalisere følgende:²⁸

- velkomstsekvens og introduksjonsmåte
- tema og temautvikling
- reformulering/stråmann
- personangrep
- avbrytelser og forsøk på avbrytelser
- smil, latter og humor

Variablene er forankret i ulike teoretiske

27 Gomard (1993) & Krogstad (1997).

28 Andre relevante variabler er spørrestil (dirigerende/styrende eller oppfordrende/oppmuntrende), turlengde (hvor lenge de får snakke sammenhengende), tilbakekoplingsignal (f.eks. "ja", "mm"), sarkasmer og ironi.

tradisjoner, og følgelig har de sine egne metodologier, men tilskriv es enten e tnometodologisk samtaleanalyse (*Conversation Analysis*) eller pragma-dialektisk argumentasjonsteori. Som samtalefenomen regner jeg tema og tema utvikling, reformulering, avbrytelser og smil, latter og humor . Som argumentasjonsteoretiske fenomen regner jeg stråmenn og personangrep. I analyse av muntlig argumentasjon er det en fordel å kombinere innsikt fra samtaleanalyse og argumentasjonsteori for best mulig å forstå de fenomenene vi møter.²⁹

De variablene jeg har valgt å inkludere i intervjuet, representerer et knippe strategier den styrende parten råder over og kan ta i bruk i sin egen framstilling av intervjuobjektet eller i forhold til hvordan intervjuobjektet selv får betingelser for å framstille seg selv slik hun ønsker. Variablene er med andre ord forbundet med utøvelse av makt og dominans og fanger således opp interaksjonelle muligheter og begrensninger intervjuobjektet møter i intervjusituasjonen.

Velkomstsekvens og introduksjonsmåte

Intervjuer er fasedelte³⁰, så også politiske intervjuer. Åpningssekvenser i politiske intervjuer inneholder biografiske elementer, de kan inneholde en anekdote som springer ut av de biografiske opplysningene, og de inneholder en temalansering. Først etter denne stypen av det egentlige intervjuet, og i politiske intervjuer er temaene såkalte "D-events", som betyr at de er temaer som er diskutabile³¹, som det er uenighet om, de

intervjuet skal handle om. Mitt spørsmål er om journalistene lar temalanseringen foregå på like betingelser for de to politikerne.

I politiske intervjuer og utspøringer på radio og tv blir politikerne presentert for publikum. Måten dette skjer på er selvfølgelig av interesse, og det er særlig det som kalles *framing*, måten journalistene "rammer inn" politikerne og hva de lover seerne, som er interessant.³²

I de to intervjuene varsler allerede velkomstsekvensene om forskjeller i intervjuet. I Valgerd Svarstad Haugland-intervjuet (SH) introduserer T sine egne (T) politikerne på følgende måte, først henvendt til Grosvoll (G) og deretter til publikum:³³

T: Kristeleg Folkeparti går til val på mellom anna slagordet "Eit varmare samfunn" \ og !vi to lurer på om de tte varme samfunnet skal inkludere . alle /

G: ja . vi lurer på det og mye annet \ men det jeg lurer aller mest på nå \ [er den - ne]

T: [åja /]

G: partilederen som klarer å flytte seg !fysisk fra kanal til en annen fortene enn jeg kan bruke fjernstyreren @ \ ((SH kommer inn))

T: her er ho \ velkommen til studio Valgerd Svarstad Haugland @ \ ((håndhilser på T))

SH: @ takk skal du ha \ hei ((håndhilser på G))

G: velkommen Valgerd Svarstad Haugland \

SH: takk skal du ha \

G: hvor fort gikk det oppover æh= Karl Johans gate i dag da @ /

29 Sandvik (1997).

30 Adelswärd (1988).

31 Ventola opererer med fire "event-typer", A, B, C og D-events ("Events" gjelder både utsagn og hendelser). A-events er kjent for taler A, B-events for taler B, C-events for begge talere og D-events utsagn det er uenighet om (Ventola 1987).

32 Goffman (1974), Tannen (1979).

33 @ betyr latter, [] overlappende tale og ! ord uttalt med trykk.

SH: det gikk i hvert fall under fartsgrensa @ \

G: kan du !garantere det /

SH: æh=

T: du fulgte med / ((sarkastisk))

SH: nei eg gjorde ikkje det \ men eg stolte på sjåføren eg \ det har eg gjort det før \ og det gjorde eg no og \

T: men før vi startar utspørringa av deg \ skal vi berre minne om at Svarst ad Haugland er gjest på= Internett på NRK etterpå . etter denne sendinga \ og denne adressen vil de finne på rulleteksten etter . straks etter sendinga \ eit varmare samfunn Svarstad Haugland \ kort . kva er det /

I denne velkomstsekvensen fokuserer Teigene umiddelbar t Kristelig f olkepartis valgkampslagord "Et varmere samfunn" og spør om det inkluderer alle. På denne måten signaliserer han til publikum at utspørringen vil dreie seg om inklusjon a v visse grupper og eksklusjon a v andre, og dem som har fulgt med i debatten i mediene f orut for utspørringen, v et at T eigene sikter til diskusjonen om de homofile sk al ha re tt til å adoptere barn. T eigene lover seerne fortsatt debatt om dette og skaper forventninger om konfrontasjon. Grosv old m ykner T eignes "rett på sak"-introduksjon med en velkomst-replikk og en hyggelig analogi som spiller på Svarstad Hauglands "switsj" fra ett studio til et anne t, e tterfulgt a v latter . I åpningssekvensen har altså de to journalistene f orskjellig stil: T eigene k onfronterer, mens Grosvold demper og er hyggelig.

Når Kristin Halv orsen (H) fra Sosialistisk Venstreparti "rammes inn", skjer det slik:

G: da er vi i gang med det tredje Topp-møtet \ og vi kan vel si det sånn Ingolf Håkon at den toppleren vi skal møte nå er helt uvanlig optimistisk /

T: ja \ det går i hvert heilt uvanleg bra med vedkommande på meningsmålingane \ og det likar dei jo

G: og hun skiller seg ut på mange måter \ men er lik andre politikere \ når meningsmålingene går opp . da stoler hun på dem @ \ og når de t går dårlig . bryr hun seg ikke om dem \

T: vi gjer oss klare for Kristin Halvorsen frå Sosialistisk Venstreparti \ . hjarteleg vel møtt @ ((håndhilser) på T)

H: takk takk @

G: hei . velkommen @ ((håndhilser på G))

H: takk @

T: eg går ut frå Kristin Halvorsen at den framgangen de med glede registrerer først og framst kjem av at de er eit markert sosialistisk parti / . det er !socialismen som har sin renessanse /

Åpningssekvensen inneholder ikke løfte om at seerne sk al få noe k onkret k onfrontasjonsstoff uto ver i inter vjuet. Par tileren blir introdusert ut fra positiv e begivenheter for henne og partiet, og Grosvold spiller nok en gang på humor når hun beskriv er partilederen. Sett fra Kristin Halvorsens perspektiv skulle de tte love godt – her er de t ingen antydninger om ubehagelige temaer.

Velkomstsekvensene er f orskjellig med hensyn til "innramming" – k onfronterende for Svarst ad Haugland og ikk e-konfronterende f or Halv orsen. Med hensyn til latter kan begge åpningssekvensene karakteriseres likt. U nder håndhilsningen ler samtlige deltakerne i begge utspørringene. Men dette avspeiler bare rituelle, sosiale k onvensjoner og skiller seg ikk e veldig mye fra v elkomstsekvenser i andre k ontekster. Til slutt – og kanskje ikk e så m ye å henge seg opp i: Teigene sier "hjar teleg vel møtt" til Kristin Halvorsen, men nøy er seg med "v elkommen" til Valgerd Svarstad Haugland ...

Tema og temautvikling

Det analytiske startpunktet med inndeling av temaer i foretrukne og ikke-foretrukne er en premiss i undersøkelser av tema og temautvikling i politisk diskurs. Politikerne foretrekker visse temaer og mislikker andre, og de faktiske politiske journalister er klare om ver. Temaanalysen omfatter derfor: a) journalistens valg av temaer, b) lengden på tema-sekvenser, c) journalistens reintroduksjon av avsluttede temaer (= temaer som journalisten ikke vil forlate) og d) fordelingen mellom foretrukne vs. ikke-foretrukne temaer. Dette skulle gi svar på spørsmålet om hvor lenge politikeren får lov til å snakke om *sine*

saker og om det er forskjell på de to politikerne i så måte.

Temabegrepet er problematisk i språkvitenskapen. Jeg har valgt et temabegrep som hviler på tema *skifter*, noe som begrunnes med at materialet representerer et alt språk og med at det er enklere å avgjøre når et tema skifter enn det er å bestemme en definisjon og deretter en analytisk enhet. Skiftene registreres på bakgrunn av formelle markører, referensielle markører og sekvensielle markører.³⁴

ITabellen presenteres hovedtemaer og deltemaer (deltemaer markeres med bindestrek), tid fordelt på temaene og hvor mye

Valgerd Svarstad Haugland, Kristelig folkeparti	Tid	Kristin Halvorsen, Sosialistisk Venstreparti	Tid
"Et varmere samfunn" - homofile og partnerskapsloven - de homofile kristne - de enslige	(8 min. 50 sek) -tot. 8.50	Skole og utdanning	(16 min. 40 sek) tot. 16.40
Om VSH føler seg forfulgt av mediene	(1 min. 34 sek) tot. 10. 24	Innvandringspolitikk - innvandrere og utdanning	(5 min. 21 sek) tot. 22.01
Blokkuavhengigheten	(2 min. 49 sek) tot. 13.13	Privatisering i helsesektoren	(5 min. 29 sek) tot. 27.30
Kontantstøtten	(1 min. 56 sek) tot. 15. 9	Hvordan SV skal finansiere reformene	(1 min. 50 sek) tot. 29.20
Svarte dagmammaer	(3 min. 48 sek) tot. 18. 57		
Tempoet i barnehageutbyggingen	(1 min. 32 sek) tot. 20.29		
Prisene på bh. og SFO har økt	(2 min. 28 sek) tot. 22.57		
Om barna har det bedre hjemme hos foreldrene	(41 sek.) tot. 23.38		
- Arnstad som gikk tilbake på jobb etter 4 mnd (da babyen var 4 mnd)	(1 min. 31 sek) tot. 25.9		
Skole og færre elever i klassen (et løfte som ikke er oppfylt)	(1 min. 44 sek) tot. 26.53		
- økte lærerlønninger	(2 min. 22 sek) tot. 29.15		

aktørene har brukt av de 30 minuttene de har til rådighet (av total tid).

Når vi sammenlikner journalistenes valg av tema for de to politikere, kan vi med en gang si at de er store forskjeller i intervjubetingelser. Kristelig folkepartis leder, Varald Svarstad Haugland, blir umiddelbart konfrontert med slagordet for valgkampen "Et varmere samfunn" og de samme slagordet blir knyttet til det faktum at partiet stemte imot partnerskapsloven. "Et varmere samfunn" dominerer første del av utspørringen, i alt bruker journalistene 9 av de 30 minutt på det. Dessuten er det en viss forskjell blant journalistene med hensyn til hvordan de forholder seg til temaet. Teigene, den mannlige journalisten, gjenopptar de fleste ganger inntil han avslutter med å spørre Svarstad Haugland om hun forstår hvorfor han fokuserer så sterkt på dette temaet.

Som et deltema av "Et varmere samfunn" introduserer Grosvold, den kvinnelige journalisten, "eldre mennesker" to ganger, og det kan virke som om de samme deltemaet er ment å mykne den konfronterende tonen Teigene skaper rundt "Et varmere samfunn" der han særlig oppholder seg ved de homofile rettigheter til å inngå ekteskap og adoptere barn og å arbeide innfor kirka. Temaene kan karakteriseres som ikke-foretrukne for Svarstad Haugland på bakgrunn av tidligere mediekjør rundt nettopp disse temaene.

Kristin Halvorsen fra Sosialistisk Venstreparti får temaer som er foretrukne for henne og partiet. De samme temaer som avspeiler kjernesaker for SV og kan vel nærmest betraktes som parade temaer for partiet i denne valgkampen. I 27 av 30 minutt får Halvorsen snakke om skole og utdanning, og når temaet "innvandring" lanseres, får hun også lov til å snakke om aspekter rundt innvandrere og utdanning. Når journaliste-

34 Marttala (1995).

ne og særlig Teigene ser at tiden renner ut, introduserer han kjøpt et temaskifte og spør hvordan SV skal finansiere alle reformene.

Å studere tema og tema utvikling, hva politikeren får snakke om, viser seg altså å være en meget relevant variabel i studiet av intervjubetingelser.

Reformulering/stråmann³⁵

Reformuleringer³⁶ er oppsummeringer og tolkninger av noe den andre parten har sagt enten i den aktuelle, pågående situasjonen eller i en annen relevant sammenheng. I noen typer profesjonell diskurs, bl.a. intervjuer, politiavhør og rettsavhør, gir reformuleringer den dominerende parten mulighet til å presisere og kontrollere hva den andre parten faktisk har ment.³⁷ I disse diskurstypene er rollefordelingen asymmetrisk i den forstand at bare den ene parten, i vårt tilfelle journalisten, har den fulle rett til og er forventet å reformulere den andre partens samtalebidrag. Å sammenfatte og fokusere på utvalgte aspekter av motpartens bidrag har karakter av spissformulering og som sådan har det et potensiale til å skape uenighet og til å utøve makt – "the power of summary", som det så treffende er blitt kalt.³⁸ Det er derfor interessant å undersøke hvordan journalistene reformulerer en bestemt politikers foregående uttalelser. I en analyse av intervjubetingelser er det ikke antall reformuleringer i seg selv som er interessant, men *karakteren* på reformuleringene. Spør-

35 En analyse av reformuleringer kommer naturlig nok til å dreie seg om temaet eller innholdet i det som er blitt reformulert. Analysen av temaet og analysen av reformuleringer er likevel to atskilte analyser.

36 Reformuleringer går under betegnelsen "formulations" i den engelskspråklige litteraturen.

37 Heritage & Watson (1979) & (1980), Thomas (1985). Om reformuleringer brukt i popularisering, se Ciapuscio (2003) både for en fylldig litteraturstudie og empirisk analyse.

38 Drew (1992), s. 507.

målet er om intervjueren går for langt i sine tolkninger eller om han holder seg til det politikerne faktisk har uttalt – og hvorfra ofte dette skjer.

Reformulering er registrert og beskrevet i samtaleanalysen³⁹ som et fenomen der en først og fremst oppsummerer og presiserer det som tidligere er sagt. Jeg har i andre sammenhenger tatt til orde for å kombinere innsikt fra samtaleanalyse med innsikt fra argumentasjonsteori,⁴⁰ og dette vil jeg gjøre også i analysen av reformuleringer. I mine øyne blir det særlig interessant å se fenomenet i sammenheng med argumentasjonsfeil (eng. *fallacies*)⁴¹ som lenge har vært et forskningsfelt i argumentasjons- og retorikk-literaturen. Jeg går altså inn for å flytte blikket fra sekvensiell forskjellsbehandling til fenomener knyttet til meningsutveksling og argumentasjonsrekker. Ser en på beskrivelsen av reformuleringer i samtaleanalysen, blir det sagt at reformuleringer kan resultere i uenighet og at de inviterer samtalepartnere til å godta eller forkaste karakteristikken av posisjonen hans.⁴² Fra samtaleanalytisk hold omfatter beskrivelsen både reformuleringer som er akseptable og uakseptable for motparten, men siden sistnevnte ikke settes inn i et argumentasjonsteoretisk perspektiv, mister vi noe av innsikten i hva som skjer mellom partene når reformuleringen bare beskrives som "uakseptable for motparten". Ser vi på fenomenet fra argumentasjonsteoretisk hold, ligger hovedfokuset på om reformuleringen "går for langt". Gjør den det, hører den i kategorien *argumentasjonsfeil*, altså argumentasjon som ikke er gyldig.

39 Den engelske termen er *Conversation Analysis*.

40 Sandvik (1997) & (1998).

41 For den engelske termen *fallacy* fins det ingen god norsk erstatning. "Argumentasjonsknepe" er brukt i stilistikken og språkbruksanalysen, "feilslutninger" i logikken. Jeg har valgt "argumentasjonsfeil" (Sandvik (1995)).

42 Heritage (1985), s. 110.

Å benytte seg av stråmann⁴³ i argumentasjon vil nemlig si at en tillegger motparten et fiktivt standpunkt, et standpunkt de ikke er belegg for å tillegge vedkommende. En påstår med andre ord at motparten mener noe hun ikke mener.⁴⁴ Svensk retorikkforskning har vist at stråmannargumentasjon ofte realiseres ved at ytringer tas ut av kontekst eller ved at motparten mistolkes, f.eks. ved å overdrive kvantifiserende ledd ("en" blir til "alle")⁴⁵.

Fra argumentasjonsteori hentes som sagt begrepet argumentasjonsfeil, og som Hamblin har påvist, er dette et fenomen som siden Aristoteles og fram til moderne studier av argumentasjon ikke har kunne vise til verken en samlende teori om fenomenet eller antallet registrerte feil.⁴⁶ I dette arbeidet vil jeg støtte meg til den pragma-dialektiske oppfatningen av argumentasjonsfeil som setter fenomenet inn i helhetlig teoretisk ramme.⁴⁷ Av særlig interesse i konfronterende samtaler står de såkalte emosjonelle argumentasjonsfeilene "argumentum ad hominem" (personangrepet) og "argumentum ad baculum" (trusselen), samt stråmann og forhastede konklusjoner. Jeg har påvist at dette er argumentasjonsfeil som opptrer i debatter når klimaet blir aggressivt og tempoet økes.⁴⁸

Stråmannargumentasjon er nært relatert til personangrepet, til *argumentum ad hominem*, og derfor kan vi si at de to typene argumentasjonsfeil ofte smelter sammen med hverandre:

[...] it is easy for a proponent of an *ad*

43 Stråmann henspiller på en motsattneder gjort av halm eller strå – som er lett å angripe eller karrere.

44 Hamblin (1970), van Eemeren og Grootendorst (1992).

45 Sigrell (2001).

46 Hamblin (1970).

47 van Eemeren & Grootendorst (1992), Sandvik (1995).

48 Sandvik (1998).

hominem attack to get carried away and to begin to exaggerate and distort the opponent's position in order to make his attack appear stronger and more effective in refuting the opponent's case. Thus the *ad hominem* arguer can easily begin to distort his opponent's position, engaging in "straw man" tactics.⁴⁹

Når journalister i valgk amputspøringer stiller politikere til v eggs for å "kjøre dem" på noe de har sagt, prøv er de of te å sv ikke troverdigheten til politik eren v ed å så tvil om hennes evner, konsistens, ærlighet og så videre. Resultatet blir at stråmannen t anger og går o ver i e t personangrep, noe som gir en "ekstra n yanse" til analysen a v intervjubetingelser siden personangrep k an regnes som mer åpenbare angrep enn strå - menn. Det er derfor relevant å stille tilleggs spørsmålet om stråmannen også er e t personangrep.

Følgende framgangsmåte brukes på de to utspørringene: Først registrerer jeg reformuleringen, dernest spør jeg om reformuleringen er en stråmann, og til slutt spør jeg om stråmannen også er e t personangrep, som svekker politikerens troverdighet.

Resultatet av analysen viser at det er svært store forskjeller på de to utspørringene når det gjelder ref ormuleringer. I utspørringen av partilederen for Sosialistisk Venstreparti, Kristin Halvorsen, er de t bare én ref ormulering – og den er til og med trukket tilbake mot slutten a v den turen den er framsatt i. Temaet er sk ole, og de t er den kvinnelige journalisten Grosvold som er ansvarlig f or denne reformuleringen:

Eksempel 1:

T (= Ingolv Håkon Teigene), G (= Anne Grosvold), H (=Kristin Halvorsen). Reformuleringen er understreket:

T: skal vi snakke om . meir konkret om

49 Walton (1992), s. 223.

valgkampsaker og snakke om favoritt-saka for SV . nemleg skule . utdanning og unge \ det står i programmet at de vil ha betre skule \ men eg har ikkje funne nokon plass at de vil ha be tre lærerar /

H: jo \

T: står det det /

H: ja \

T: då har eg lest det dårleg da /
(ironisk) . okey \

H: det er jo helt . altså lærerne er jo helt avgjørende \

T: javel \ det var det eg trudde da \ skjøner du \

H: det er mange dårlige skolebygg rundt omkring \ og de trengs å rustes opp \ men jeg tror faktisk at hvis du har en topp "shaina" skole . men en håpløs sekk av en lærer foran eleven . så hjelper det lite \ sånn er det jo \

G: så du mener at norske lærere er for dårlige / for det står faktisk .. Ingolf Håkon har faktisk helt rett \ det står ikke \ . for det står at "enkelte klasser får for dårlig undervisning" \ men dere går aldri . og da viser dere til at klasse - ne for eksempel er for store \ og dere sier aldri noen steder faktisk . at norske lærere er for dårlige \

H: nei det kan man ikke si generelt

G: neivel \

H: [men]

T: [men] meiner du det /

H: en del norske lærere er for dårlige . er utbrent . snur bunken og har ikke fornya seg ((fortsetter))

Det er formuleringen "en håpløs sekk a v en lærer foran eleven" som raskt frister Grosvold til en stråmann/ref ormulering i spørsmåls f orm: Om Halv orsen mener norsk e lærere er f or dårlige. Spørsmålsf ormen

demper brodden i reformuleringen, men enda viktigere er det at Grosvold selv trekker påstanden tilbake før Teigene gjør den til et eksplisitt spørsmål ("meiner du det") som fjerner det presupposisjonelle i reformuleringen.

I utspørringen av Svarstad Haugland er stråmennene/reformuleringene langt mer hyppige, de er av en annen 'kvalitet', og de opptrer innenfor alle temaene hun blir spurt om. Vi starter med partnerskapsloven:

Eksempel 2:

SH: ja vi har det \ vi har gått imot partnerskapsloven og hovedbegrunnelsen min det var . æh vår . det var at vi ønsket ikke å åpne opp for adopsjon for homofile par \ det at eg tolererer at et homofilt par bur [saman]

T: [kva sa du no /] er det . er det !adopsjon som er problemet / godtar de egentleg partnerskapsloven /

SH: nei . det vi har sagt er at vi hadde et alternativ til partnerskapsloven nemlig lov om bustadsfellesskap der homofile og kunne æh æh etablere og organisere sitt samliv slik som dei ville og for meg er det viktig å understreke at det er deiras valg kossen dei ønsker å leva \ æh=

Også her ser vi en reformulering i form av et spørsmål. Svarstad Haugland sier *ikke* at Kr.F. godt ar partnerskapsloven, tvært imot sier hun at de gikk imot den og begrunner det med at de ikke ville åpne opp for adopsjon. Neste reformulering kommer under temaet "svar til dagmammaer", diskuterer i forbindelse med kontantstøtten:

Eksempel 3 og 4:

SH: kjenner du nokon som bruker svarte dagmammaer /

G: (2. sek.) [!hva /]

T: [eg gjør det]

SH: kvifor anmelder du dei ikkje / det er ulovlig [å]

G: [herlige t]

T: [oppriktig talt]

SH: ja men !jo \ no er det alvorleg her \ det er ulovleg [å]

T: [skal]

G: [men]

SH: operere med svart arbeidskraft \ no har vi gjort reglane for dagmammavirksomhet så enkelt å gjøre kvit og eg-

G: men gjør du nå alle oss til kjeltringer . [alle]

SH: [nei]

G: nordmenn som lvet !om at svarte dagmammaer fins er nå kjeltringer fordi vi ikke anmelder dem til politiet / dette kan du ikke mene på alvor/

SH: det eg har lyst å understreke \ det er at det er blitt sagt så mange påstander i diskusjonen rundt kontantstøtten som ikke blir [belagt]

G: [*<tempo>* mener du det er løgn / mener du at det ikke eksisterer / mener du at det ikke er fare for at dette eksisterer / *<tempo>*]

SH: eg er !heilt sikker på at det er flere dagmammaer no \ men ikke så mange som folk seier det er \

Både i eksempel 2, 3 og 4 kommer reformuleringene etter at journalisten har tatt ordet ved hjelp av avbrytelser. Samtidig kan vi se at i alle de tre reformuleringene går journalisten for langt – det er ikke bare snakk om en oppsummering av innholdet i foregående tur(er), men journalisten påstår at politikerne sier noe hun faktisk ikke gjør. Det er ikke belegg for å si at Svarstad Haugland mener at de som ikke anmelder brukere av

svarte dagmammaer til politiet, er kjeltringer. Heller ikke er det belegg for å si at Svarstad Haugland mener det er løgn at svar til dagmammaer fins i stor skala.

I utspørringen av Svarstad Haugland er det flere eksempler på reformuleringer/strårmenn der journalisten går for langt og tillegger henne synspunkter det ikke er belegg for å si at hun har. For eksempel når de diskuterer billigere barnehager og kontantstøtte, ber Teigene om en kommentar til en studie som viser at 6 av 10 foreldre foretrekker billigere barnehage enn kontantstøtte. Svarstad Hauglands svarer med at dette i spørreundersøkelsen ikke kommer fram at kontantstøtte ikke blir gitt i samme størrelsesorden som statsstøtten (til barnehager), det er noen premisser som er svake i studien, ifølge Svarstad Haugland. Teigene responderer med at dette er "relativt enkle saker, dette med barnehage og kontantstøtte, folk forstår det", sier han, og "du må ikke mistro velgerne dine! så mykje at du må inn i djupe detaljar for å forstå dette. Veit du". Strårmannen er at Svarstad Haugland mistror velgerne sine.

De to neste strårmennene kommer under temaet skole og utdanning. Den første kommer i forbindelse med *Voksenåsen erklæringen* der de tre regjeringspartiene gikk inn for å redusere elevtallet i grunnskolen til 28 og etter hvert til 25. To år etter erklæringen er fremdeles ikke dette løftet innfridd, og Teigene vil vite hvorfor. Svarstad Haugland forsvaret seg med at de prøver ut forskjellige modeller, prosjektarbeid med større eller mindre klasse. Her avbryter Teigene henne: "de må jo ha ei mening med å ha lovt det / hvis ikkje det betyr noko så / så det er ikkje sikkert at de tte løftet skal haldast altså /". Det er riktignok en strårmann i spørreform, det demper brodden, men det er klart at Svarstad Haugland ikke har innrømmet noe i retning av å trekke løftet tilbake, tvert imot har hun sagt at de har forsøkt med elev-

grupper på 60, 30 og 15.

Grosvold fortsetter samme tema og resonnerer som Teigene:

G: kanskje man må gjøre det sånn Valgerd Svarstad Haugland \ at man ikke reduserer så veldig dette tallet på elever / du har jo åpenbart sagt at å under vise 60 elever for deg som lærer var åpenbart bare peanøtter og . og

SH: nei @

Det var vel ikke akkurat det Svarstad Haugland sa - det var vel heller at i noen situasjoner kunne både 60, 30 og 15 elever passe, alt etter hva en holdt på med. Journalistens utsagn går for langt og karakteriseres som en strårmann.

En opp telling av strårmennene viser at Anne Grosvold argumenterer med én strårmann mot Kristin Halvorsen (SV), mens Valgerd Svarstad Haugland (Kr .F.) blir møtt med seks. Av dem står Grosvold for tre og Teigene for tre.

Ser vi på hvordan strårmenn fungerer - det at journalistene tillegger politikerne et standpunkt hun ikke har og som hun blir nødt til å forsvare seg mot, kan vi si at Kr.f.-politikeren får en mye tøffere og uvennlig behandling fra de to journalistene enn SV-politikeren. Variabelen strårmann/reformulering avdekker en samlet og argumentasjonsmåte som klart henger sammen med maktutøvelse, og den sterke skjevfordelingen mellom de to politikerne på denne variabelen kan bidra til en påstand om at journalistene ikke ivaretar idealt om nøytralitet, og at de forskjellsbehandler. Med hensyn til en operasjonalisering av begrepet intervjubetingelser, skulle dette tyde på at det er høyst relevant å innlemme variabelen strårmann/reformulering i begrepet.

Hvis vi ser på strårmennene i Svarstad Haugland-utspørringen, kan fem av seks karakteriseres som personangrep og som sådan bidrar de til å svekke hennes tilforlittlighet, hennes *ethos*: Hva tenker vi som

seere og v elgere om en politikk er som gjør folk til kjeltringer fordi de vet om svarte dagmammaer, som påstår at svar te dagmammaer opphører etter innføring av kontantstøtten, som mistror velgerne sine, som farer med løf tebrudd og som ikke synes de er vanskelig å under vise i grupper med 60 elever?

Avbrytelser og forsøk på avbrytelser

I konfronterende samtalesjangere er avbrytelser en verbal strategi som ofte ledsager uenighet, utfordringer og gjendrivelser.⁵⁰ Det er også et trekk som markerer overgangen fra debatt til krangel.⁵¹ Avbrytelser er imidlertid ikke et entydig fenomen som utelukkende assosierer konfrontasjon og dominans. De kan like gjerne være uttrykk for involvering og engasjement og således handle med maktutøvelse å gjøre – partene griper bare inn i hverandres tale uten at den andre oppfatter det som et forsøk på å ta fra henne ordet. Vi kan med andre ord ikke automatisk sette likhetstegn mellom avbrytelser og dominans og konfrontasjon,⁵² men vi må ta den lokale konteksten i betraktning når vi bestemmer hvorvidt avbrytelsen fungerer samarbeidende (støttende) eller konfronterende (konkurrerende). Mange studier skiller mellom samarbeidende avbrytelser og konfronterende avbrytelser og opererer bl.a. med en sekvensiell og en moralsk di-

mensjon.⁵³ Den sekvensielle dimensjonen refererer til de trekkene som har blitt fokusert i de fleste studier, nemlig hvorvidt en avbrytelse griper inn i den pågående talestrømmen på et punkt der taleren ikke har nådd et mulig turoverleveringspunkt. Den moralske dimensjonen utfyller dette med å ta hensyn til *hva* avbrytelsen er brukt til å gjøre i den lokale konteksten den opptrer – om den er samarbeidende eller konfronterende. Ved å spørre seg om samtalepartene oppfatter avbrytelsen som samarbeidende eller konfronterende, dvs. ved å studere reaksjonen som framkommer i samtalepartnerens *neste tur*, kan en få et holdepunkt til å bestemme om avbrytelsen skal karakteriseres som samarbeidende eller konfronterende.⁵⁴

I en analyse av intervjubetingelser er både journalistenes og politikerens avbrytelser og forsøk på avbrytelser relevant å inkludere. Hvis journalistene tilstedegjør avbrytelse av politikerens, betyr det at politikeren ikke får snakke i fred og presentere sitt syn på en sak. Motsatt, hvis journalistene tillater politikeren å avbryte dem, betyr det at politikeren får ta del i kontrollen av talerommet, en rettighet som er forbundet med journalist- og utspørrerrolla. En slik rettighet er selvfølgelig uttrykk for gode intervjubetingelser.

I analysen av intervjubetingelser er det også relevant å se om begge typer avbrytelser forekommer, både om partene dominerer eller involverer seg med hverandre – altså om de inntar en fiendtlig og konkurrerende eller vennskapelig og samarbeidende tone. Jeg vil altså registrere begge typer avbrytelser i tillegg til hvem som står for avbrytelsen. Framgangsmåten blir som følger: Hvert tilfelle av overlappende tale registreres, videre blir type avbrytelse bestemt, dernest klassifiseres overlappingen som avbrytelse eller forsøk på avbrytelse, og til sist hvem som står for den.

50 Hutchby (1996).

51 Sandvik (1997).

52 Sacks et al. (1974) definerte avbrytelser som forsøk på å ta ordet utenom et turoverleveringspunkt, dvs. utenom en syntaktisk avsluttet enhet. I de tidlige studiene av avbrytelser var det ensidig fokus på makt- og dominansaspektet ved avbrytelser (Zimmerman og West (1975)) Den multifunksjonelle karakteren til avbrytelser er først vektlagt i seinere studier av avbrytelser (Tannen (1984), Goldberg (1990), Talbot (1992), Hutchby (1996)).

53 Hutchby (1996).

54 Talbot (1992).

I utspørringen av V algerd Svarstad Haugland gir de tre følgende bilde (V = vellykket avbrytelse, M = mislykket avbrytelse, dvs. et forsøk som ikke fører til turskifte):

Støttende/involverende avbrytelser					
Grosvold		Teigene		S. Haugland	
V	M	V	M	V	M
3					

Konkurrerende/konfronterende avbrytelser					
Grosvold		Teigene		S. Haugland	
V	M	V	M	V	M
13	5	17	10	2	17

Det er få støttende og involverende avbrytelser i denne utspørringen. Med andre ord er det lite av den gjensidige og vennskapelige inn gripen som karakteriserer samtalen i nære relasjoner. De tre forekomstene er alle utført av den kvinnelige journalisten Grosvold, og de er alle ledsaget av gjensidig latter.⁵⁵ I tillegg demotiverer journalisten Svarstad Hauglands feilsnakking, i den siste avbryter hun med en hyggelig kommentar, ”nå har du fått sagt alt du hadde lyst å si på *Kveldsnytt* i går kveld” – der ikke hun, men statsminister Bondevik fra samme parti fikk æren av å stille opp. Bare sistnevnte forekomst er interessant siden den har et innhold som dreier seg om noe mer enn bare den tekniske siden av talestrømmen.

Som vi ser av de fiendtlige og konfronterende avbrytelsene, er det både hyppige forsøk på avbrytelser så vel som fullførte avbrytelser. Først og fremst er det journalistene som avbryter, og Grosvold avbryter 13 ganger, Teigene 17. Grosvold forsøker seg på avbrytelser 5 ganger, Teigene 10 ganger. Det er altså en viss kjønnsforskjell mellom journalistene, og det kan være belegg for å si at Teigene holder en mer konfronterende og aggressiv tone enn Grosvold. Også Gros-

vold vennskapelig avbrytelser bidrar til å styrke et slikt bilde.

Svarstad Haugland forsøker hyppig å avbryte journalistene (17 ganger), men lykkes bare i to tilfeller. Det betyr at hun signaliserer uenighet og vilje til å komme på banen, men hun må gi seg i de fleste av forsøkene. Sett under ett er det 64 fiendtlige avbrytelser eller forsøk på avbrytelser i denne utspørringen, noe som viser at det er høyt tempo og en god del overlappende tale. I tillegg begynner både journalistene og politikerne å snakke før den andre parten har fullført de siste ordene av turen sin uten at jeg regner dette som en avbrytelse i og med at turen fullføres samtidig som den andre parten har påbegynnet sin tur og begge parter får sagt det de vil. Dette bidrar til å forsterke inntrykket av intens tempo og munnhuggeri.

I utspørringen av Kristin Halvorsen fordeler avbrytelsene seg slik:

Vennskapelige/involverende avbrytelser					
Grosvold		Teigene		Halvorsen	
V	M	V	M	V	M
1		2	2	2	1

Fiendtlige/konfronterende avbrytelser					
Grosvold		Teigene		Halvorsen	
V	M	V	M	V	M
2		7	3	2	

Denne utspørringen skiller seg i alle henseender fra utspørringen av Svarstad Haugland. For det første er det mange flere vennskapelige avbrytelser og forsøk på avbrytelser, noe som betyr at partene i større grad involverer seg i hverandres samtalebidrag. Det er altså 5 vennskapelige og fullførte avbrytelser og 3 forsøk – og vi skal huske at alle disse vitner om en god tone mellom partene. En ytterligere nyansering er at to av de tre vennskapelige avbrytelsene fra Grosvold i Svarstad Haugland-utspørringen er korrigeringer på feilsnakking, mens den siste er en kommentar om at politikeren endelig fikk

55 Både Tannen (1984) og Coates (1988) har analysert avbrytelser mellom kvinner som kjenner hverandre godt, og de rapporterer at samarbeidende avbrytelser er et karakteristisk trekk ved disse samtalen.

formidlet de t hun hadde på hjer tet. I Halvorsen-utspørringen er avbrytelsene involveringer i den f orstand at par tene fyller ut replikkene til hverandre ut fra en felles enighet og forståelse om hva de skal til å si. Denne gjensidige in volveringen ser vi at også Halvorsen benytter seg av to ganger.

Analysen av avbrytelser forteller at journalistene i de t ene intervjuet skaper en hyggelig og samarbeidende atmosfære, mens de i det andre intervjuet ”hakker og hugger” på hverandre. De to typene av brytelser, samt nyansen fullført eller mislykk et, gir et klart bilde av hv ordan par tene forhandler fram talerommet og om de sk aper et godt eller dårlig samtaleklima.

Latter og humor

Latter⁵⁶ og humor er ikke entydige fenomen. De er flertydige og gir mulighet for flere og motstridende betydninger innenfor samme tekst. Latter og humor er polysemisk e uttrykk, der både en alvorlig og en ikke-alvorlig betydning kan gjenkjennes. Sånn sett kan en politiker gjerne le for å ufarliggjøre et utsagn eller et standpunkt – latteren kan ta brodden av det og la de t bli mindre truende. På den andre siden gir gjensidig smil og latter et umiddelbart inntrykk av at partene har det hyggelig sammen, at de er på bølgelengde og at latteren forener dem. *Men* alle par tene kan gjensidig le og samtidig være dyp t splitte t, mens latteren ”stilltjende” redder ansikter og sør ger for at konflikter ikke tydeliggjøres.

Det er mange typer latter, og latteren kan ha ulike funksjoner. Flere forskere har allerede pekt på dette:

Humor has been seen as a channel for introducing new ideas onto the agenda,

for provoking change, for delivering criticism, and for getting out of tight spots.⁵⁷

I valgkampdiskurs, enten de t dreier seg om utspørringer eller debatter , gjenkjenner vi alle disse funksjonene, og vi finner dem også i utspørringen av Svarstad Haugland og Halvorsen. I dette arbeidet ligger fokus først og fremst på hv ordan journalistene råder over latteren, hv ordan de gjør den til et ensidig eller gjensidig fenomen som sk aper et godt eller mindre godt klima mellom partene i studio.

Den fastlagte rollefordeling i valgkamp-utspørringer har betydning også for latter og humor. Det er *ikke* politikeren som legger premisser for atmosfæren i denne typen kontekst, men de t er journalistene som råder over den *gjensidige* latteren: Politikeren kan gjerne le og bruke humor , men de t ”gate-keeperne” som avgjør den videre skjebnen til disse ”alliansebyggerne”. Overhører de invitasjonen til latter, avviser de samtidig politikeren, og debattklimaet kan bli uvennlig. Aksepterer de den, blir forholdene omvendt.

I en undersøkelse av intervjubetingelser er det relevant å registrere hvor mange ganger politikerne tar initiativ til latter , hv or mange latter forekommer som blir fult opp med gjensidig latter , og hv or mange som blir overhørt. Videre er det relevant å undersøke hvor mange ganger journalistene tar initiativ til latter, om politikeren ler med eller om journalistene bare ler seg imellom. I alle forekomstene er det interessant å kople latter til verbalt eller ikke-verbalt innhold.

Alle tilfeller av hørbar latter er registrert, deriblant ytringer som uttales leende, slik Adelswärd og Öberg gjør i sine analyser.⁵⁸

56 Det er særlig etnometodologer og kritisk diskursanalytikere som har bidratt med empirisk forskning på latter og humor.

57 Adelswärd og Öberg (1998), s. 411.

58 I samme artikkel hevder Adelswärd og Öberg (1998) at empiriske analyser av latter er sjeldne.

Tema / utspil	Initiert av SH	Tatt opp av G	Tatt opp av T
at Teigene "er intelligent og oppegående"	X	X	X (men verbalt avvist: "ikkje ta den da")
barna har det best i barnehagen	X		
å få barn ved inseminasjon	X		
Feilsnakking av SH	X	X	X

Tema / utspil	Initiert av G	Initiert av T	Tatt opp av SH
Velkomst: kjøre for fort fra ett studio til et annet	X		X
at SH kjenner budsjettet ⁵⁹	X (bifaller)	X	X
SH får hjelp av en lyd-mann	X	X (bifaller)	X
G og T snakker i munnen på hverandre	X (bifaller)	X	
at SH nå fikk sagt alt hun ville sagt på tv kvelden før	X		X
at de er uenige om hva som er løftebrudd	X		
at de snakker med forskjellige barnefamilier	X		
"hørte du den T" (om å dele på å være hjemme)	X		
at SH har sagt det er enkelt å undervise 60 elever	X		
at det ikke er en kamp-sak for SH å få 60 elever i hver klasse	X		

59 På det aktuelle tidspunkt er Kr.f. i trepartiregjer-
ing med Høyre og Venstre.

Det er flere forhold å lese ut av denne oversikten. For de første tar ikke Svarstad Haugland mange initiativ til latter, bare 4 ganger – så hun bruker ikke latter til å bygge verbal allianse i særlig grad. Journalistene tar initiativ 10 ganger, 9 utført av Grosvold og 1 av Teigene. Men det aller viktigste er at når journalistene inviderer til latter, så gjorde det for å le av Svarstad Haugland og ikke med henne. Hun blir latterliggjort, og latteren rammer henne i stedet for at den skaper positive bånd mellom dem. Dette skal vi se litt nærmere på.

Fire ganger ler alle tre partene samtidig. Første tilfelle gjelder Svarstad Haugland 'lettvinde' spøk om at Teigene er "så intelligent og oppegående". Selv om alle tre ler, er Teigene overhode ikke hjertelig, latteren er kjølig og etterfulgt av en avisende replikk, "ikkje ta den da. den er for billeg". Det neste tilfellet av gjensidig latter mellom alle tre er ved Svarstad Hauglands feilsnakking – hun sier "Teigane" i stedet for "Teigene", altså en komisk effekt. Kort latter mellom alle tre oppstår også når Teigene antyder at Svarstad Haugland kjenner til budsjettet mellom de tre regjeringspartiene, og her er latteren uttrykk for gjensidig forståelse av det politiske spillet. Den siste forekomsten av latter mellom alle tre oppstår rundt lyd-mannens innngripen overfor Svarstad Hauglands mikrofon, en episode som ikke er direkte humoristisk, men som gjelder en plutselig, ytre omstendighet.

Ellers kan vi se at Grosvold én gang inviderer Svarstad Haugland til latter. Da har hun nettopp latt Svarstad Haugland få en lang replikk om hva Kr.f. har fått til, og her kommenterer Grosvold med at nå fikk hun sagt alt hun ville sagt dersom det var hun og ikke Bondevik som hadde stilt opp på "Kveldsnytt" kvelden før.

Et par ganger ler Svarstad Haugland alene. Første gang er når hun sier at Kr.f. mener barna har det best i barnehagen, og siden dette kan virke som et paradoks i og

med kontantstøtten og partiet fokus på familien, ler hun, mens hun deretter presiserer at hun mener de har det bedre i barnehagen enn på skolen, siden Kr .f. var imot skolestart for 6-åringer. Den neste gangen hun ler alene er når hun prøver seg med en

Tema / utspil	Initiert av H	Tatt opp av G	Tatt opp av T
påstår hun har svart i nærheten av det de spurte om	X	X	X
SV har fått gjennomført sin politikk pga. andre partiers feil	X		
de andre partiene har glemt sine ideelle fordringer	X	X	X
mange lærere føler at de er i kambro silur fordi de ikke kan pc	X	X	
foreslår å forklare ungdomsskolepakka til SV	X		
skal ikke ta gangetabellen fra folket	X	X (foreslår salmeversene)	X
tenker på dattera som skal være i skolen i 20 år	X		
skolen bør ha samme vurderingsformer som arbeidslivet	X	X	X
om SV har et opolitisk program	X	X	
alle samliv har sin gleder og utfordringer (analogi til innvandring)	X		
T og G tilhører eldreboomen i Norge	X	X	X
T og G kommer ikke til å legge seg tidlig når de blir gamle	X	X	X
T skal få et glass rødvin på SVs gamle hjem	X		X

spøk, men blir totalt overhørt: "Ein må nemlig vere to for å få barn, elles blir det både teknisk og kjedelig," sier hun og ler.

Hovedfunnet er allikevel at det er lite latter og hyggelig atmosfære i denne utspørringen sammenliknet med Halvorsen-utspørringen.

Totalt er det mye latter i denne utspørringen, og det er mer av den gjensidige latter. Latteren er initiert både av politikeren (12 ganger) og journalistene (10 ganger), og det er sjelden at politikeren ler alene – og da kan det hende at den andre parten smiler, men det fanger ikke kameraet opp. Dessuten ler partene også av politiske temaer, ikke bare slike som er knyttet til den rituelle gjennomføringen og utviklingen av utspørringen, til temaskifter eller til ytre begivenheter som

Tema / utspil	Initiert av G	Initiert av T	Tatt opp av H
Velkomst	X		X
har aldri vært moro å gå på skolen	X (bifaller)	X	X
SVs politikk høres vidunderlig ut (ironisk)	X		X
kanskje H også vil ha karakterer for barna sine	X (bifaller)	X	X
både T og G driver "svingdørkunnskap" før utspørringene	X	X (bifaller)	X
varsler temaskifte	X (bifaller)	X	X
eldreomsorg er et interessant tema	X (bifaller)	X	X
blir opprørt, men ikke fordi H synes G er gammel	X		X
varsler 2 min. igjen	X	X	X
avslutningsreplik	X	X (bifaller)	X

inntreffer under sending. De f orenes rundt politiske temaer og ef fekten blir de t vi k an kalle politisk fundert latter.

Et eksempel på gjensidig latter der par ten e ler a v noe morsomt, ser vi i eksem pelt nedenfor. Her er de t Grosvold som t ar opp tråden fra noe Halvorsen sier, alle tre ler, og Halvorsen fortsetter deretter på temaet. Lat- teren allierer dem og bekref ter at de er på bølgelengde:

Partene diskuterer karakterer, og Halvorsen har nettopp sagt at karakterene stenger for den fornuftige læringen.

H: for veldig mange er det det eneste håndfaste beviset du har @ for at du har gått på skolen\

G: ja men det er=

H: det er !ikke noe god måte å lære på\ . kjære vene\ . jeg har da sitte t mang en vårkveld og lest og lest og lest\

T: du blei'kje . du blei'kje . til eksamen/ [du blei'kje dummere av det/]

H: [og det klarte jeg å gulpe opp] igjen neste dag . og dagen etter det var det borte også\

T: du blei'kje dummere av det/

H: men det er sånn svingdørkunnskap\

T: [okey]

H: [det] er ikke noe kunnskap jeg husker

G: det er sånn kunnskap som er helt unyttig @ det er sånn vi gjør før disse programmene det

[@@@@]

T: [@@@@]

H: [@@ men] det er jo det du bruker og det du kan og det du jobber mye med

Neste eksempel på gjensidig og allianseb- ygende latter er noe annerledes i og med at latteren direkte er kn yttet til enighe t mel- lom de tre partene:

Partene diskuterer skole, og Halvorsen har nettopp spurt (ja, *hun* har spurt) hvorfor hun er så opp tatt av skole.

H: jeg har reist rundt i nesten hele Norge og snakket med elever . lærere og foreldre . og de har vist meg skolen deres og jeg tenkte ikke på det før jeg var på en skole i Bergen . og da var det noen unger som stod og rop te ”før du går herfra må du se på jentendoen” . og jeg tenkte . herregud har vi e t dopoli- tisk program @ /

G: [@@]

T: [@ og] det hadde du @/

H: og det var en kald og stinkende dårlig jentedo uten speil og . de ungene følte= og de oppfatta det som klar beskjed om at de var=

T: sånn var det på 50-tallet \

H: ikke sant / de oppfatta det som en beskjed om at de var veldig lite verdt \

Ikke bare ser vi her e t eksempel på at begge journalistene ler a v Halvorsens utspill, men Teigene bekref ter og utfyller bidrage t hen- nes med å si f or egen regning at ”sånn var det på 50-tallet” – og Halvorsen backer opp med et ”ikke sant”.

Et eksempel på ensidig og der for litt pin- lig latter k an hentes fra utspørringen a v Svarstad Haugland:

Partene diskuterer partnerskapsloven som Kr.f har gått imot. Svarstad Haug- land begrunner dette med at hun vil verne om familien og særlig barna.

T: det e'kje . det'ekje i alle familiar at barn blir skapt, veit du \

SH: nei . det er ikkje alle som får barn . det er heilt riktig . men de t går ikkje an å få barn uten at de ter ei kvinne og ein mann . og hvis du får de t til . så er de t veldig teknisk og sikkert veldig lite spennende og @ ((ser smilende på beg-

ge journalistene)) for å være litt fleipete . . . men poenget er at vi ønsker å verne om familien

Svarstad Haugland inviterer forgyves: Hennes fleip om sex og befruktning blir møtt med en taus mur. Til og med den lange pausen mot slutten av replikken blir ”hengende” – journalistene tar ikke ordet, men venter på en fortsettelse og en ytterligere begrunnelse for at Kr .f. gikk imot parnerkapsloven.

Ser vi på latterens funksjon i begge utspørringene, kan vi bekrefte at latter ikke bare brukes til å signalisere noe som er morsomt og uviktig. Tvert imot signaliserer den det som er seriøst og sensitivt og er i mange sammenhenger brukt for å minske ansiktstruende handlinger.⁶⁰

Heller ikke er latter bare en form for metakommunikativ handling som signaliserer holdning til det en snakker om eller til de involverte partene, men latter brukes også til å utføre interaktivt statusarbeid. I hierarkiske samtalesjangere er det hovedsakelig den dominerende parten som kan initiere latter, og i disse sammenhengene kan latter skape og vedlikeholde hierarkier. Dessuten har latteren en diskursorganiserende funksjon. Latter forekommer ofte ved temaoverganger, når grensen mellom viktig og uviktig skal trekkes og når noe uventet inntreffer – som når Svarstad Haugland får hjelp av en lydmann. Disse trekkene ved latterens funksjon er som sagt pekt på av Adelswärd og Öberg.

I tv-overførte debatter er det vanskelig å registrere smil, siden seerne ikke får tilgang til alle ansiktene på en gang. Imidlertid har jeg foretatt en opp telling av hvor mange ganger politikeren smiler *når hun har kamera på seg*. Svarstad Haugland smiler mer enn dobbelt så mange ganger som Halvorsen (65 vs. 30), og smilene hennes har en bestemt karakter. Det er påfallende i hvor stor grad Svarstad Haugland smiler når hun svarer ,

60 Adelswärd og Öberg (1998).

men smilene er ”automatiserte” og ”tekniske”. De er leppebevegelser ved tura vslutninger.

Konklusjon

Det er ikke tvil: De to politikerne blir grundig forskjellsbehandlet ut fra de utvalgte analysevariablene. På samtlige variabler – velkomstsekvens og introduksjonsmåte, tema og tema utvikling, referansformulering/stråmann, personangrep og latter og humor – er det stor forskjell på hvordan de to politikerne blir spurt ut. Funnene viser markant forskjellige intervjubetingelser: Valgerd Svarstad Haugland fra Kristelig Folkeparti blir mye dårligere behandlet enn Kristin Halvorsen fra Sosialistisk Venstreparti. Svarstad Haugland møter et intervjuklima som aggressivt og offensivt. Journalistene er pågående og uvennlige og avviser hennes invitasjoner til samarbeid. Motsatt, under utspørringen av Halvorsen opptrer de vennskapelig, ja jo vialt og kameratslig, og de tråder en god og munter tone mellom de tre aktørene i studio.

Sammenlikner vi intervjustilen til den mannlige og den kvinnelige journalisten, er det belegg for å si at Anne Grosvold er mildere. Hun har færre forekomster av de mest uvennlige trekkene og de tvirker som om hun demper noe av den stemningen som skapes av den mannlige intervjueren, Ingolf Håkon Teigene.

Har så journalistene har forlatt prinsippet om nøytralitet? Med bakgrunn i disse to utspørringene er svaret ja. For å kunne si noe generelt om dette, må vi i større grad gå inn i flere utspørringer og intervjuer og gjøre detaljerte analyser med basis i begrepet intervjubetingelser og kanskje også utvide det. Skulle det vise seg i andre sammenhenger og i større omfang at funnene fra denne artikkelen blir bekreftet, er journalistenes posisjon som ”demokratietts voktere” i fare. Da kan definitivt ikke prinsippet om nøytralitet forsvares lenger.

Om forfatteren:

Margareth Sandvik er førsteamanuensis i norsk ved Høgskolen i Oslo, Avdeling for lærerutdanning. Hun har blant annet skrevet om argumentasjonsanalyse i *Tilnærminger til tekst*, 1995, av Jan Svennevig, Margareth Sandvik og Wenche Vagle. Hun har også skrevet om barns språkutvikling, blant annet deres samtale- og argumentasjonsutvikling i *Barn, språk og kultur*, 2002, i samarbeid med Helene Valvatne.

Epost: Margareth.Sandvik@lu.hio.no

Litteratur

- Adelswärd, V. og B. M. Öberg (1998): "The function of laughter and joking in negotiation activities", i: *Humor. International Journal of Humor Research*. 11-4, side 411-429.
- Allern, S. og G. Bodahl-Johansen (2000): "Mediene og Jaglands fall", i: *Dagbladet* 16.02.00.
- Asp, K. og L. Weibull (1996): *Svenska journalister om mångfald och medier. Arbetsdokument från Rådet för mångfald inom massmedierna*. Stockholm: Rådet för mångfald inom massmedierna, arbetsrapport 1996:3.
- Bastiansen, H. G. og N. F. Dahl (1999): *NRKs historie*. Oslo: Cappelen.
- Bjørklund, T. (1991): "Election Campaigns in Postwar Norway (1945-1989): From Party-Controlled to Media-Driven Campaigns", i: *Scandinavian Political Studies*, vol. 14, no. 3.
- Blum-Kulka, S. (1983): *The dynamics of political interviews. Text 3* (2), Amsterdam: Mouton Publishers, s. 131-153.
- Ciapuscio, G. E. (2003): "Formulation and reformulation procedures in verbal interactions between experts and (semi-)laypersons", i: *Discourse Studies*, vol. 5, nr. 2, London: Sage Publications, side 207-233.
- Clayma, S. og J. Heritage (2002): *The News Interview. Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coates, J. (1988): "Gossip revisited: language in all-female groups", i: Coates and Cameron (1988).
- Coates, J. & D. Cameron (1988): *Women in their Speech Communities*. London: Longman.
- Dahl, H. F. og H. G. Bastiansen (1999): *Over til Oslo. NRK som monopol 1945-1981*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag A.S.
- Drew, P. (1992): "Contested evidence in courtroom cross-examination: the case of a trial for rape", i: Drew and Heritage (1992a), s. 470-520.
- Drew, P. & Heritage, J. (eds.) (1992a): *Talk at Work: Interaction in Institutional Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eide, M. (1991): *Medievalkamp*. Oslo: Tano A.S.
- van Eemeren, F. & R. Grootendorst (1992): *Argumentation, Communication, and Fallacies*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Farmann, E. og P. Kramhøft (1989): *Radiojournalistik*. Aarhus: Å jour.
- Goldberg, J. A. (1990): "Interrupting the discourse on interruptions: An analysis in terms of relationally neutral, power- and rapport-oriented acts", i: *Journal of pragmatics*, 14, side 83-903.
- Gomard, K. (1993): "Kvinnelige politikere i dansk TV. Arbeidsvilkår og kommunikasjonsstrategier", i: Krogstad og Vibe (red.) *Offentlighet og kjønnsstereotyper*. 113. ISF-rapport 4. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Hamblin, C. (1970): *Fallacies*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hallin, D. C. (1997): "Sound bite news. Television Coverage of Elections", i: Iyenger, S. & R. Reeves (eds.) (1997).
- Heritage, J. C. (1985): "Analyzing news interviews: aspects of the production of talk for an over-hearing audience", i: van Dijk (ed.) (1985), s. 95-119.
- Heritage, J. C. & D. R. Watson (1979): "Formulations as conversational objects", i: G. Psathas (ed.) (1979).
- (1980): "Aspects of the properties of formulations in natural conversation: some instances analyzed", i: *Semiotics*, 30, side 245-62.
- Goffmann, E. (1974): *Frame Analysis*. New York: Harper Colophon.
- Hardarsson, O. (2000): "Might and Right: Views of Power in Society", i: Esaiasson, P. & K. Heidar (red.) (2000).
- Holmberg, S. og P. Esaiasson (1988): *De folkvalda: en bok om riksdagsledamöterna och den representativa demokratin i Sverige*. Göteborg studies in politics; 16. Stockholm: Bonnier.
- Hutchby, I. (1996): *Confrontation Talk. Arguments, Asymmetries, and Power on Talk Radio*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

- Iyengar, S. (1997): "Overview", i: Iyengar, S. & R. Reeves (eds.) (1997).
- Iyengar, S. & R. Reeves (eds.) (1997): *Do the Media Govern? Politicians, Voters, and Reporters in America*. London: Sage Publications.
- James, D. & Clarke, S. (1992): "Interruptions, Gender and Power: A Critical Review of the Literature", i: K. Hall, M. Bucholtz and B. Moonwomon (eds) (1992).
- Krogstad, A. (1997): *Image i topp-politikken*. ISF-rapport 10. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Marttala, U. M. (1995): *Ämnesbegreppet inom samtalsforskningen. En översikt över teorier och modeller*. SoLiD nr 3. Uppsala universitet: Reprocentralen HSC.
- Negrine, R. (1996): *The Communication of Politics*. London: Sage Publications.
- Nielsen, M. Femø (2001): *Replik til journalistikken. Mikroanalyse af medieinterviewet*. København: Akademisk Forlag.
- Røe, K. (1988): *Radio 1. Radio 2*. Oslo: Folkets brevskole.
- Sacks, H., Schegloff, E. A., & Jefferson, G. (1974): "A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation", i: *Language*, 50, side 696-735.
- Sandvik, M. (1995): "Argumentasjonsanalyse", i: Svennevig m.fl. *Tilnærminger til tekst*. Oslo: LNU/Cappelen Akademisk Forlag.
- (1997): "Reconstructing Interactive Argumentative Discourse", i: *Argumentation* 11. The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- (1998): "'Nå gidder jeg ikke diskutere med deg mer!' Om overgangen debatt - krangel", i: *Rhetorica Scandinavica*, nr. 5.
- Sigrell, A. (2001): *Att övertyga mellan raderna. En retorisk studie om underförståddheter i modern politisk argumentation*. Åstorp: Rhetor Förlag.
- Talbot, M. (1992): "'I wish you'd stop interrupting me!': Interruptions and asymmetries in speaker rights in equal encounters", i: *Journal of Pragmatics*, 16, side 451-466.
- Tannen, D. (1979): "'What's in a Frame?' Surface Evidence for Underlying Expectations", i: R.O. Freedle (1979), s. 14-56.
- (1983): "When is an overlap not an interruption? One component of conversational style", i: R. J. DiPietro, W. Frawley & A. Wedel (eds.) (1983), s. 119-129.
- (1984): *Conversational Style: Analyzing Talk among Friends*. Norwood, N.J.: Ablex.
- Teigene, I. H. (2002): Opplysning gitt i telefonsamtale, april 2002.
- Ventola, E. (1987): *The structure of social interaction: A Systemic Approach to Semiotics of Service Encounters*. London: Pinter publishers.
- Walton, D. (1992): *The Place of Emotion in Argument*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- Westerståhl, J. (1972): *Objektiv nyhetsförmedling*. Stockholm: Läromedelsförlagen.